

בענין חנ"נ ואפשר לסוחטו אסור

ומתפשטת בחוכם ואינה יוצאת בנקלה כל כך והילכך אינה יוצאת כי אם ע"י רוטב, ותדע שהרי יש הגעלה לכלים משא"כ לאוכלין וכל זה לקלות פליטתן של כלים עכ"ל, ויעוין בגליון הגרע"א (פי"ק ס"ג) דנקט בן צפשיטות ותמה ע"ד הכו"פ.

אך מדברי רבנו אפרים דקדקו דאין הטעם משום דלא מהניא הגעלה באוכלין, אלא דאף דבאמת נסחטו הטעם מ"מ החתיכה עצמה עדיין אסורה, ואעפ"כ אינה אוסרת אחרות אלא לפי האיסור הבלוע בה וכ"מ מדברי האחרון, ונ"ב טעמא דמילתא, דכיון דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורין ואין ההיתר נהפך לאיסור, אמאי אין החתיכה עצמה חוזרת להיותירה, ויעוין באחרון מש"כ בזה.

ונראה לדון בציאור הדברים, דהנה שיטת התוס' דלא אמרינן חנ"נ אלא במקום דהאיסור עצמו מתפשט וכן"ל ונ"ב גדר הדברים, ונראה ע"פ מה דדנו האחרונים לבאר דיסוד דינא דחנ"נ הוי מדין טעם כעיקר ומדינא דנהפך דהיתר נהפך לאיסור [וכשיטת רבנו תם ודעמיה לזוקה על כזית מן התערובת].

והנה נחלקו האחרון בגדר דינא דנהפך, האם חשיב דחילא חלות איסור מחודש ממש על ההיתר, או דילמא אין זה חלות איסור ממש, אלא דכשם דאסרה תורה לאכול עזם האיסור, אסרה תורה לאכול היתר עם טעם איסור, אך לא חיל חלות איסור מחודש על עזם החפצא דהיתירא.

ויש שנקטו דחשיב חלות איסור ממש על ההיתר, ושייך בזה דינא דאין איסור חל על איסור, אולם ר' שמואל ונ"ל (פסחים מד א ס"ק קנ"ג) נקט דל"ה חלות איסור ממש, אלא דהיתר עם טעם האיסור זהו האיסור, וממילא ל"ש בזה דינא דאין איסור חל על איסור, ואם נבלע טעם דם בחלב שפיר חייב שמים משום דם ומשום חלב.

אמר רב כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה, והנה שיטת התוס' לעיל (ב) דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא במקום דהאיסור מתפשט בכל החתיכה דומיא דטפת חלב והוכיחו דאל"כ בכל מקום דאמרינן כדי קליפה אמאי אין אותו כדי קליפה חוזר ואוסר מה שאכלו וממילא יאסר הכל אלא ע"כ היינו טעמא משום דאין טעם האיסור עובר כלל יותר מכדי קליפה יעו"ש [והראשונים בסוגין נחלקו בזה] ונ"ב גדר הדברים [ויעוין ברא"ש (ס"ט ד) וז"ל דלא אמר חתיכה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות אלא כשהאיסור יכול להתפשט עם הנאסר וליתן טעם בשאר חתיכות כגון טיפת חלב שנפלה על חתיכה שטעם הטיפה מתפשט בכל החתיכות, ונהי דאין לטיפה כח לאסור שאר החתיכות אותה חתיכה שנאסרה מסייעה לטיפה לאסרה כו' עכ"ל ונ"ב].

עוד צריך לבאר, דהנה נחלקו הראשונים אי אפשר לסוחטו אסור וחנ"נ חל מילתא הוא או דתרי דיני נינהו, ויעוין ב"ד הראשונים בסוגין, ודעת רבינו אפרים דהובא ברש"א דאף דלא אמרינן חנ"נ בשאר איסורין מ"מ אותה החתיכה עצמה אסורה לעולם דאפשר לסוחטו אסור, ויעוין ב"י (פי"ק) דנקט דלא מהני אף טעימת קפילא וביאר וז"ל שמא יש לומר דכיון שכבר נאסרה אף על פי שנפלט קצת מאיסור שבה לעולם אסורה עד שיפלט כולו לגמרי ולא ישאר בה ממנו כלל עכ"ל, ויעוין בפמ"ג (פי"ג ס"ג שפ"ד סק"ה) ונ"ב טעמא דמילתא וגדר הדברים.

ובלשון הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תנ"ה) מבואר דטעמא משום דאין הגעלה באוכלין, ויעוין ברש"א בסוגין (ק"ב ד"ה אילימא לא יעבר) דשאני כלים מאוכלים דכלים אין נסרכת בהן בליעתן אלא עומדת בתוכן כעין כנוס וצמעת רתיחה יוצאת בליעתן מהן כולה או מקצתה, משא"כ באוכלין שהיא נסרכת

ולכאורה לפ"ו נראה הדיכא דנקחט הטעם לגמרי, ראוי לדון דחור ההיתר להיתרו, דהא השתא לית ביה טעם כלל [דצשלמא אי נימא דע"י דין נהפך חיילא חלות איסור ממש על ההיתר, י"ל דאף כשנקחט הטעם לא הדר להיתרו, אך אי מעולם לא חיילא חלות איסור על עצם החפלא דהיתרא, אלא דכל זמן דהטעם בו, אסרה תורה לאכול היתר עם טעם איסור, א"כ כשנקחט הטעם ממילא הדר להיתרו, דהא השתא לית ביה טעם איסור].

אולם יש לומר דהיינו דוקא בנקחט הטעם לגמרי, אך בנתמעט משיעור נתינת טעם שפיר יש לדון דאכתי אסור מדאורייתא, דהרי בכה"ג אכתי האיסור מעורב בהיתר, ובעינין בזה דין ביטול ברוב [ועכ"פ להנך שיטות דאף לולי דין טעם כעיקר בעינין לדין ביטול ברוב] אך כיון דכל זמן דלא חייל דין ביטול אף ההיתר עומד באיסורו [מכח דין נהפך] יש לומר דממילא לא חייל דין ביטול כלל, דהרי השתא כל התערובת אסורה, ואין כאן היתר דיבטל את האיסור [ואף דההיתר לא הוי חפלא דאיסורא בעלמא, אך י"ל דכיון דסו"ס דינו דהוא אסור, דאסרה תורה לאכול היתר עם טעם איסור, שפיר חשיבי תרוויהו איסור, ואין בכחו לבטל את האיסור ולהתירו^א].

ומעתה יש לבאר דברי תוס' דלא אמרינן חנ"ג אלא במקום דמתפשט משהו מן האיסור, אך היכא דאין האיסור מתפשט כלל לא אמרינן חנ"ג, וביאור הדברים, דהיכא דמקצת מן האיסור נתפשט עם הפליטה, הרי כל הפליטה אסורה מדין נהפך, ואין ההיתר שצפליטה מבטל את האיסור שבה כיון דהוא עצמו נמי אכתי אסור מדין נהפך, אך היכא דליכא מן האיסור אפילו משהו, בכה"ג הרי פקעה כל סבת האיסור מן הפליטה ובטל דין נהפך, ולהכי ל"ש בזה דין חנ"ג.

ויתכן דזהו ביאור לשון הרא"ש (כפי גיד הגשה סכ"ד) נהי דאין לטיפה כח לאסור שאר החתיכות אותה חתיכה שנאסרה מסייעה לטיפה לאוסרה כו' עכ"ל.

ומעתה נראה לבאר עד"ז בשיטת רבנו אפרים, דאף דלא אמרינן חנ"ג בשאר איסורינן מ"מ אפשר לטוחטו אסור, דהנה הראשונים פליגי על ר"ת וסברי דליכא דין נהפך בטעם כעיקר, ובעינין דיתערב שיעור כזית, אך מצואר ברמז"ן וברש"א (פ"ג) דסגי דנתערב בו טעם כזית, היינו דנתערב בו טעם גדול כמו אילו היה נמחה בו כזית, ואף דלא נתערב כזית ממש, והנה הא פשוט לכא' דאם יאכל כזית טעם בלבד בלא שיעור כזית בעצם האוכל [וכגון דנתערב טעם גדול דכזית בכפול] לא יתחייב, וכבר עמדו דלכא' ע"כ גם לדברי הראשונים אמרינן דנהפך ההיתר לאיסור, אלא דנהפך לאיסור רק כפי שיעור האיסור המערב בו [ובזה זולנין בתר שיעור הטעם] ואם נתערב כזית בשני כזיתים כל התערובת אסורה ככזית, ולהכי אינו חייב אלא אם נתערב בו טעם כזית ואכל כל התערובת.

ומעתה נראה לבאר שיטת רבנו אפרים, דאף דלא אמרינן חנ"ג בשאר איסורינן, ואין החתיכה אסרת אלא כפי שיעור האיסור דנתערב בה, מ"מ אפשר לטוחטו אסור, והחתיכה עצמה לעולם באיסורה עומדת, ואף דנתמעט האיסור משיעור נתינת טעם (כל דתערב משהו וכי"ל) לכיון דההיתר עצמו נהפך לאיסור [כפי שיעור האיסור המערב בו] תו ל"ש בזה דין ביטול, דהא כל החתיכה נעשית איסור, ואין כאן היתר דיבטל האיסור, ומ"מ לענין לאסור אחרים אינה אסרת אלא כפי שיעור האיסור המערב בה, כיון דלא נאסרה החתיכה אלא כפי שיעור האיסור המערב בה.

^א ואף דאי נדון דיחול דין ביטול ויהא המיעוט כהרוב ממילא יהיו שניהם מותרים, אך יש לומר דכיון דקודם חלות הביטול תרוויהו חשיבי איסור, אינן מבטלין זה את זה, ובפרט לסדרת הר"ן (גדרים פ"ג) ואכמ"ל.